

A. A. P. ... D. Luka
ABK 209-146-VII/227

SJEĆANJA

NA STANJE PRED IZBORE I IZBORE OD 11. DECEMBRA
1938.g. U BIVŠEM SREZU JAJCE

Predizborna kompanja u bivšem srezu Jajce za decembarske izbore 1938. godine počela je naročito u jesen. Pojedini kandidati su održavali zborove. Najaginalniji su bili kandidati Jugoslovenske radikalne zajednice (JRZ), a posebno kandidat Simo Marijanac, trgovac iz Strojica koji je inače bio poslanik za ovaj srez. Osim zborova pojedini kandidati su išli u sela i razgovarali sa grupama seljaka i davali uputstva svojim kortešima da stalno agituju kako za program stranke tako i za kandidata. Mnogi korteši nisu nešto naročito znali o programu stranke pa su više govorili o kandidatu. O kandidatima protivničke stranke govoreno je samo što je znalo ili izmislilo, ali uglavnom negativno.

Prosvjetni radnici su vrlo malo išli na zborove. Oni nisu imali da čuju ništa novo, a stara obećanja nisu poboljšavala život ljudi u selima pa ni životni standard prosvjetnih radnika.

Sjećam se jednog zbora u Glogovcu. Zbog je držao poslanički kandidat Milan Rakita. Bio je po zanimanju sveštenik. Pripadao je zemljoradničkoj stranci, to jest opoziciji. Bilo je prisutno oko 100 seljaka. Nisam bio u neposrednoj bilizini i nisam čuo izlaganje kandidata, a ometali su ga pristale JRZ-e. Nastala je gužva i gurnjava. Potiskivali su i samog kandidata. Pristalice Milana Rakite sve su se više grupisale oko njega, ali gurnjava protivnika bila je sve jača i prijetila da se pretvori u tuču. Nedaleko od mjesta zbora (koji je držan napolju - na otvorenom prostoru) bio je komandir žandarmerijske stanice i nekoliko naoružanih žandarma. Oni su nažalost intervenisali kada je već bilo izgleda da će nastati opšta tuča i zbor je prekinut, a seljaci su se razšli uz glasne komentare, a naročito su bile uzbudjene pristalice zemljoradničke stranke i kandidata Milana Rakite.

Za pristalice JRZ to rasturanje zbora je značilo nekakav uspjeh i glavni korteši su odmah o tome obavijestili kandidata JRZ-e Simu Marijanca.

Simo Marijanac kao kandidat JRZ-e išao je po selima, u nekim mjestima održavao zborove, a oko sebe je okupljao seljake

koji su bili njegovi korteši. On je uz trgovinu imao i gostionu pa ih tu često častio, a naročito pred izbore.

Za biračka mjesta u selima uglavnom su određene osnovne škole, a za predsjednika biračkih odbora određivani su učitelji. U selu Babićima, koje je jedno od većih sela bio sam predsjednik biračkog odbora. Na dan izbora u prostoriju birališta mogli su ulaziti samo birači - glasali su i odmah odlazili. U toku dana upao je u prostoriju i kandidat JRZ-E Simo Marijanac. On je čak jedno vrijeme i sjedio, član odbora - koji je pripadao opoziciji naročito se bunio tako da je rad biračkog odbora bio i prekinut. Poslije toga Marijanac je napustio biračko mjesto i vjerovatno otišao na drugo. Ti izbori nisu bili tajni nego se je svako izjašnjavao za koga glasa i to je upisivano u spisak. Stoga je kandidat JRZ-e htio da i ovakav način utječe na birače.

Ovi izbori su prilično koštali. Pored ostalih troškova, predsjedniku biračkog odbora za sredjivanje spiskova i podataka o rezultatu izbora i odnošenje lično materijala i predaja u sresko načelstvo - plaćano je dnevnicama i putni troškovi. Sjećam se da mi je na ime dnevnica i putnog troška plaćana gotovo polovina moje učiteljske plate - koja je tada iznosila 900 dinara mjesečno.

Interesantno je da na srezi Jajce opozicija dobila veći broj glasova od JRZ-e, jer od 9881 birača glasalo je 4374 za JRZ-u, a 5507 za opoziciju.

Bez obzira što kandidat JRZ-e Simo Marijanac nije imao najveći broj glasova postao je ponovo poslanik, jer su neke propozicije išle njemu u prilog. Kandidat Zemljoradničke stranke Ćobio je samo 1411 glasova prema 2623 glasova koliko je dobio Marijanac. Kandidat Zemljoradničke stranke Milan Rakić bio je poznat uglavnom samo u Janju, dok je Simo Marijanac kao raniji poslanik bio više poznat, a osim toga državni službenici morali su glasati za listu JRZ-e. Dva učitelja su glasala za opoziciju. Došla im je u pitanje državna služba. Jedan od njih bio je Mirko Stanarević koji je bio učitelj u Mujdžićima - kod Šipova. Bilo je dosta napora oko opstanka u službi. Poslanik Simo Marijanac je konačno popustio i mogao da sredi stvari oko ostanka u službi.

(Povodom razgovora o ovim slučajevima u vezi glasanja jedan učitelj je rekao : " Mi glasamo po nekoj činovničkoj dužnosti, ali nema koristi glasati ni za Vladu Stojadinovića i ni za opoziciju koju vodi Maček".)

U ono vrijeme ovo bi bila snjela izjava jednog državnog činovnika, ali on je to rekao samo među svojim kolegama.

Iz cjelokupnog ovog kratkog prikazivanja situacije nije teško zaključiti da nije bilo ni slobodnih izbora ni potrebnih političkih sloboda ni politike koja bi odgovarala interesima naroda i radnih ljudi.

BOGDAN GUTALJ

Bogdan Gutalj

Arhivski broj: 209-146-VII/227

209-146-VII/227